

УДК [340.15:711.4-029.33](477.83/.86)»177/179»
DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.7>

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У США НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Мацелюх І.А.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
службового та медичного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: 0009-0008-2531-8791

e-mail: kaf.ist@ukr.net

Мацелюх І.А. Захист прав дітей у США наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст.: історичний екскурс.

У статті проаналізовано проблеми захисту прав дітей у США, які склалися наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Констатовано, що до кінця ХІХ ст. питання захисту дітей ніколи і ніде в світі не поставало. Розглянуто справу Мері Еллен Маккормак, яка зазнала жорстокого поводження з боку її усиновителів, та завдяки адвокату Елбріджа Джеррі була передана до Верховного суду США. Констатовано, що даний прецедент став першим задокументованим випадком жорстокого поводження з дітьми в історії Сполучених Штатах Америки, та й у світі в цілому.

Простежено за історією утворення Нью-Йоркського товариства із запобігання жорстокому поводженню з дітьми «NYSPCC», яке стало першою організацією у світі із захисту інтересів дітей. Розглянута його діяльність, яка полягала у юридичному захисті дітей, їх матеріальному забезпеченні, і порушенні їхніх прав та інтересів. Особливо шокуючими стало виявлення зловживань у приватних дитячих садках та будинках, де діти знаходилися у непридатних для проживання умовах, у той час як опікуни отримували від держави кошти на утримання дітей.

Наголошено, що заснування Нью-Йоркського товариства із запобігання жорстокому поводженню з дітьми «NYSPCC» стало запорукою змін у цій сфері. Його діяльність спонукала до швидкого формування інших товариств у Сполучених Штатах та ухвалення перших нормативно-правових актів, що гарантували права дітей та передбачали механізм їх захисту. Поступово відбувалася трансформація суспільної свідомості, що перебирало на себе відповідальність за захист неповнолітніх дітей.

Розглянуто процес утворення державних департаментів соціального забезпечення, соціальних послуг, охорони здоров'я та праці, які відкриваються у всіх штатах, а також Федерально-

го дитячого бюро, яке було засноване у 1912 р. Воно стало першим національним урядовим офісом у світі, повноваження якого зосереджувалися на забезпеченні кращого благополуччя дітей та їхніх матерів.

Вивчено сфери діяльності Бюро, яке розробило цілий комплекс заходів, що полягали у запровадженні допологового догляду жінок, допомозі їм в народженні дитини, утворенню спеціалізованих дитячих клінік, запровадження інституту патронажної медсестри, сертифікованих молочних станцій для дитячого годування та підвищення освіченості серед жінок-матерів про заходи і потреби правильного догляду за дітьми заради подолання високої смертності немовлят.

Іншою сферою діяльності Дитячого бюро був контроль за використанням дитячої праці, а також просвітницька діяльність – публікація книг, де висвітлювалися тогочасні проблеми у сфері порушення прав дітей. Робота бюро позначилася і на законодавчих ініціативах. Так, проаналізовано закон Кітінга-Оуена 1916 р., який забороняв працю малолітніх, а також Закону Шеппарда-Таунера 1921 р., який виділив федеральні субсидії на державні програми охорони материнства та дитинства. Державному фінансуванню підлягали: навчання акушерок, просвітницька робота з батьками, відкриття центрів здоров'я, курси батьківства, запровадження стандартів та порядку ліцензування пологових будинків, збір даних про материнську та дитячу смертність.

Досліджено приписи Закону про соціальне забезпечення 1935 р., яким передбачалося фінансування програми допомоги дітям-утриманцям, малозабезпеченим сім'ям, утворення служби опіки над дітьми, яка уповноважувалася здійснювати нагляд за дотриманням прав дитини.

Ключові слова: права дитини, соціальний захист, США, захист інтересів дитини, дитяча праця, охорона материнства та дитинства.

Matseliukh I. Protection of children's rights in the USA at the end of the 19th – on the beginning of the 20th century: historical excursion.

The article analyzes the problems of protecting the rights of children in the USA, which developed at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. It was established that by the end of the 19th century, the question of protecting children has never been raised anywhere in the world. The considered case of Mary Ellen McCormack, who suffered brutal abuse from her adoptive parents, and with the help of Elbridge Gerry's lawyer, was transferred to the US Supreme Court. It was established that this precedent became the first documented case of child abuse in the history of the United States of America, and in the world as a whole.

Tracing the history of the formation of the New York Society for the Prevention of Cruelty to Children "NYSPCC", which became the first organization in the world to protect the interests of children. His activities, which consisted in the legal protection of children, their material support and violation of their rights and interests, were considered. Particularly shocking were the persistent abuses in private kindergartens and homes where children were kept in unlivable conditions, while the guardians received the costs of child support from the state.

It was emphasized that the establishment of the New York Society for the Prevention of Cruelty to Children "NYSPCC" was the key to changes in this area. His activities prompted the rapid formation of other societies in the United States and the adoption of the first normative legal acts that guaranteed the rights of children and provided a mechanism for their protection. Gradually, there was a transformation of public consciousness, which took over responsibility for the protection of minor children.

Examines the creation of state departments of welfare, social services, health, and labor, which opened in all states, as well as the Federal Children's Bureau, which was established in 1912. It became the first national government office in the world, whose powers focused on ensuring better well-being of children and their mothers.

The field of activity of the Bureau was studied, which developed a whole set of measures, which consisted in the introduction of prenatal care for women, helped them in the birth of a child, the establishment of specialized children's clinics, the introduction of the institute of patronage nurses, certified milk stations for the children's year, and raising awareness among women mothers about the measures . and the need for proper child care to address high infant mortality.

Another area of activity of the Children's Bureau was the control over the use of child labor, as well

as educational activities - the publication of books that highlighted contemporary problems in the field of violation of children's rights. The work of the bureau also affected legislative initiatives. Thus, the Keating-Owen Act of 1916, which prohibited the labor of minors, as well as the Sheppard-Towner Act of 1921, which allocated federal subsidies to state programs for the protection of motherhood and childhood, were analyzed. The following were subject to state funding: training of midwives, educational work with parents, opening of health centers, parenting courses, introduction of standards and the procedure for licensing maternity homes, collection of data on maternal and child mortality.

The prescriptions of the Law on Social Security of 1935, which provided for the financing of a program to help dependent children, low-income families, and the creation of a child care service, which was authorized to supervise the maintenance of children's rights, were studied.

Key words: children's rights, social protection, USA, protection of child's interests, child labor, protection of motherhood and childhood.

Постановка проблеми. До кінця XIX ст. питання захисту дітей ніколи і ніде в світі не поставало. Прогрес у даному напрямку стався у Сполучених Штатах Америки. Його рушійником став американський юрист, реформатор, онук віце-президента США Елбріджа Джері – Елбрідж Томас Джеррі (25 грудня 1837 – 18 лютого 1927) [1, с. 121–138].

Автор ставить собі за **мету** здійснити історичний екскурс захисту прав дітей у США наприкінці XIX - на початку XX ст.

Виклад матеріалу дослідження. У 1874 році Джеррі взявся за справу Мері Еллен Маккормак, яка зазнала жорстокого поводження з боку її усиновителів. Це був перший задокументований випадок жорстокого поводження з дітьми в історії Сполучених Штатах Америки, та й у світі в цілому. Будучи сиротою, дівчинку усиновило подружня пара з Манхеттена, Томас і Мері Маккормак, однак Томас незабаром після усиновлення помер і його вдова взялися до фізичного насильства над Мері Еллен [2].

Наприкінці 1873 року тяжко побита та брудна дитина привернула увагу сусідів. Вони поскаржилися міській владі, однак як з'ясувалося механізму захисту таких дітей не існувало, адже не було відповідних ні законів, ні прецедентів [2]. На складну ситуацію відреагував засновник громадської організації по захисту тварин від жорстокого поводження «ASPCA» Генрі Берг, який побачив дівчинку. Він залучив до співпраці відомого адвоката Елбріджа Джеррі, який передав справу до Верховного суду штату Нью-Йорк. Суддя Абрахам Р. Лоуренс наказав привести

дитину до зали суду. Наступного дня, 10 квітня 1874 року, її зворушливе свідчення було опубліковано в *New York Times* під заголовком «Нелюдське поводження з маленькою бездомницею» [3]. «Мама мала звичку бити мене майже щодня, вона шмагала мене крученим батогом – свідчила десятилітня дівчинка, – тепер у мене на голові дві чорно-сині позначки, зроблені маминим батогом, і поріз на лівій стороні чола, зроблений ножицями... Я ніколи не наважувалася ні з ким говорити, бо якби я це зробила, то мене б відшмагали» [2].

Суд присяжних визнав місіс Конноллі винною в жорстокому поводженні із дівчинкою, яке полягало у регулярному нанесенні побоїв, завданні опіків, нанесенні травм ножицями, недостатньому харчуванні, відсутності теплого одягу в холодну погоду, залишенні в замкненій кімнаті наодинці, забороні виходити на вулицю, крім ночі на власне подвір'я, змушуванні виконувати важку роботу та спати на підлозі без постілі. Покарання полягало у позбавленні волі, але всього на один рік [4].

Незважаючи на перемогу, адвокат Елбрідж Томас Джеррі усвідомлював масштаби проблеми, тому залучивши інших благодійників, учасників товариства по захисту тварин від жорстокого поводження, разом заснували Нью-Йоркське товариство із запобігання жорстокому поводженню з дітьми «NYSPCC» [4]. Товариство стало першою організацією у світі із захисту інтересів дітей.

Після заснування члени товариства активізували свою роботу в розробленні системи принципів належного забезпечення прав дітей та пошуків механізму захисту у випадках їх порушення. На цьому шляху ефективно допомогла спільна гаряча лінія, яка передавала інформацію про скоєння злочинів такого характеру до поліції штату, а адвокати товариства забезпечували юридичний захист постраждалим.

Діючи як представники штату та міста в судових справах про жорстоке поводження з дітьми, вони продукували ідеї, що були не лише закріплені у судових рішеннях, а й стали невід'ємною частиною правової системи, адже законодавство почало змінюватися, враховуючи пропозиції NYSPCC [5]. Так, 1876 року були ухвалені акти, які вимагали від опікунів забезпечення дітей харчуванням, одягом, медичним доглядом і наглядом, забороняли вчиняти насилля, регулювали працевлаштування. Через рік були ухвалені нормативні приписи, що забороняли продаж неповнолітнім алкогольних напоїв. Наступного року законодавство поповнилося приписами, що забороняли важку роботу дітей на цехах і фарбниках, а також встановлювався максимальний 60 годинний робочий тиждень. Дещо пізніше з'явилося ряд нормативних актів, які забороняли збирати і поширювати сексуальні дитячі мате-

ріали, не дозволяли неповнолітнім проживати у борделях (1887–1889 pp.) [6].

Серед проблем, які постали перед товариством із запобігання жорстокому поводженню з дітьми, було отримання тимчасового притулку для багатьох безпритульних, дітей втікачів, покинутих неповнолітніх, а також дітей, які зазнали жорстокого поводження, та яких довелося вилучити із домівок заради їхнього власного захисту. Так, у квітні 1880 року NYSPCC придбало квартиру, як перший дитячий притулок у місті, а вже через вісім років було побудовано будинок, а згодом восьмиповерхову будівлю, яку відкрито у квітні 1893 року [6].

Товариство займалося і юридичним захистом, і матеріальним забезпеченням, і викриттям зловживань, які на той час мали місце. Особливо шокуючими стало виявлення зловживань у приватних дитячих садках та будинках. Вони отримали назву «дитячі ферми». У них ніхто не доглядав за дітьми. Немовлята спали на голій підлозі, голодні, брудні та хворі. Старші діти також знаходилися у непридатних для проживання умовах, у той час як опікуни отримували від держави кошти на утримання дітей [6]. Загалом, товариство розслідувало понад 130 000 скарг та допомогло понад 370 000 дітям, тридцять відсотків з яких потребували притулку [6].

Таким чином, заснування Нью-Йоркського товариства із запобігання жорстокому поводженню з дітьми «NYSPCC» стало запорукою змін у цій сфері. Його діяльність спонукала до швидкого формування інших товариств у Сполучених Штатах. Загалом до 1880 р. було відкрито 37 товариств, а до початку Першої світової війни діяло уже 250 [7, с. 249]. Відтак, у кінці XIX століття сформувалася концепція охорони дитинства, соціальної підтримки та захисту дітей, які цього потребували. Були ухвалені нові закони, що гарантували права дітей та передбачали механізм їх захисту. Поступово відбувалася трансформація суспільної свідомості, що перебирало на себе відповідальність за захист неповнолітніх дітей.

Неурядові товариства по захисту дітей, які почали з'являтися у великих містах США, все ж не могли вирішити проблему самостійно, і тут на допомогу прийшла державна влада, яка створила суд у справах неповнолітніх. Так, перший у світі суд у справах неповнолітніх було засновано в Чикаго в 1899 році. До 1919 р. вони відкрилися у кожному штаті, окрім трьох.

Хоча реформатори, які виступали за ініціативу утворення суду у справах неповнолітніх, вбачали, що цей орган має займатися дітьми-правопорушниками, однак до їхньої компетенції були зараховані справи про батьківську недбалість та жорстоке поводження із дітьми. Утворення спеціалізованого суду підвищило швидкість та ефективність розгляду такої категорії спеціалізованих справ.

Судовий захист все ж не передбачав соціального захисту дитинства. Увесь цей тягар впродовж XIX – на початку XX ст. виконували неурядові, благодійні організації, товариства. Початок XX ст. позначився появою ідеї перенесення функції захисту дітей до відання спеціальних державних органів влади. «Впродовж багатьох років відповідальність за охорону дітей покладалася на приватні агентства, а тому не усі діти змогли отримати допомогу, а в деяких випадках вона була в силу тих чи інших причин поверхневою, - писав американський правник Дуглас Фальконер, - діти можуть бути захищені лише тоді, коли такі послуги надаватимуть спеціально уповноваженими державними установами» [8, с. 7].

Заклики громадськості до захистити дітей сприяли посиленню ролі уряду в перегляді системи соціальних служб, яка на той час була елементом міського самоврядування і не демонструвала ефективність у роботі. Так, на початку XX ст. створюються державні департаменти соціального забезпечення, соціальних послуг, охорони здоров'я та праці, які відкриваються у всіх штатах. Вони перебирають на себе місію надання соціальної допомоги вразливим категоріям населення, спостереження за неблагонадійними сім'ями, захисту прав дітей, вилучення їх від батьків, які жорстоко поводяться з ними, забезпечення тимчасового притулку тощо.

На загально федеральному рівні ситуація кардинально змінилася при утворенні у 1912 році Федерального дитячого бюро. Воно стало першим національним урядовим офісом у світі, повноваження якого зосереджувалися лише на забезпеченні кращого благополуччя дітей та їхніх матерів [9, с. 2]. Його керівником була призначена Джулію Летроп - перша жінка, яка очолила державну установу в Сполучених Штатах Америки [10].

На початку свого заснування Бюро зосередило свою увагу на проблемі ранньої дитячої смертності. Визначивши кількість новонароджених немовлят, шляхом запровадження єдиного державного реєстру, було встановлено, що багато хто з них не доживає до свого першого дня народження. Проаналізувавши факти, які породжують такі дані, було виявлено, що одна із причин – бідність батьків чи народження дитини жінкою-одиначкою, яка не в змозі самотійно, належним чином забезпечувати і утримувати немовля. Для подолання означеної проблеми Бюро розробило цілий комплекс заходів, які полягали у запровадженні допологового догляду жінок, допомозі їм в народженні дитини, утворенню спеціалізованих дитячих клінік, запровадження інституту патронажної медсестри, сертифікованих молочних станцій для дитячого годування та підвищення освіченості серед жінок-матерів про заходи і потреби правильного догляду за дітьми [9, с. 49–50]. У перші кілька років свого існуван-

ня Дитяче бюро опублікувало кілька брошур про допологовий догляд, особливості турботи за немовлятами та дітьми. Означені буклети здобули велику популярність та принесли значну користь для підвищення освіченості серед населення США загалом та покращення забезпечення прав і потреб дитини зокрема.

Іншою сферою, якою опікувалося Дитяче бюро, – це контроль за використанням дитячої праці. Здійснюючи контролюючі візити у дитячі будинки, на підприємства, де використовувалася дитяча праця, працівники бюро змогли виявити численні порушення та вивчити природу зловживання дитячою працею. Відтак, ними було опубліковано більше 30 досліджень, у яких висвітлювалися тогочасні проблеми зловживання дитячою працею, демонструвалися умови її використання та пропагувалися ідеї її гуманізації, переведення акценту на пріоритетності дитячої освіти. Усі ці дії, зрештою, сприяли розробленню і ухваленню Конгресом історичного закону Кітінга-Оуена 1916 р., який обмежив дитячу працю. Відповідно до 1 статті закону, власникам фабрик, компаній, підприємств, шахт заборонялося використовувати працю дітей, які не досягли 16-річного віку. Вони могли працювати лише за умови офіційного працевлаштування. Встановлювався робочий графік, який повинен не перевищувати 8 годин на день та 6 днів на тиждень. Нічна праця також заборонялася. Порушникам такого закону загрожували штрафні санкції у розмірі до 200 доларів. Уповноваженим органом, який мав слідкувати за дотриманням приписів закону, призначалося Бюро у справах дітей [11]. Однак, у червні 1918 року Верховний суд Сполучених Штатів визнав його неконституційним [12]. Незважаючи на таке рішення, у 30-х роках XX століття у багатьох штатах склалася тенденція до заборони праці малолітніх дітей у важкій промисловості, однак діти продовжували працювати на фабриках, заводах, у сфері сільського господарства.

Важливим у системі забезпечення прав дітей у США стало ухвалення Закону Шеппарда-Таунера у 1921 році. Саме він виділив федеральні субсидії на державні програми охорони материнства та дитинства. Державному фінансуванню підлягали: навчання акушерок, просвітницька робота з батьками, відкриття центрів здоров'я, курси батьківства, запровадження стандартів та порядку ліцензування пологових будинків, збір даних про материнську та дитячу смертність. Програма завершилася у 1929 році, надавши допомогу 4 мільйонам дітей дошкільного віку та приблизно 700 000 вагітним жінкам [9, с. 104].

У 1935 році в рамках Нового курсу, за ініціативи президента Рузвельта, Конгрес ухвалив Закон про соціальне забезпечення. На додаток до пенсій за віком, страхування на випадок безробіття, Закон про соціальне забезпечення ство-

рив програму допомоги дітям-утриманцям, вона також передбачала фінансову підтримку мало-забезпеченим сім'ям. Закон дозволяв Дитячому Бюро «співпрацювати з державними установами громадської опіки у створенні, розширенні та зміцненні, особливо в сільській місцевості, служби опіки над дітьми для захисту та догляду за бездомними, їх належному утриманні, а також спостереження за дітьми, які потенційно могли стати правопорушниками, з метою запобігання дитячої злочинності» [8, с. 7–8]. Незважаючи на те, що проаналізоване законодавство також з часом буде визнане не конституційне, однак воно надало поштовх для безповоротного розвитку і закріплення у 70-х роках ХХ століття соціального законодавства, що безповоротно гарантуватиме забезпечення прав дитини у США на усіх етапах її зростання та розвитку.

Висновки. Таким чином, процес становлення забезпечення прав дітей в США відбувався доволі тривалий період. Перші прецеденти щодо захисту дітей від жорстокого поводження мали місце в 70-х роках ХІХ ст. У цей час були утворені спеціальні неурядові організації, такі як Нью-Йоркське товариство із запобігання жорсткому поводженню з дітьми «NYSPCC», які взяли на себе місію огляду дитячих будинків, неблагополучних сімей, на предмет належного утримання дітей, юридичної допомоги при виявленні порушень та соціального захисту, забезпеченні дітей притулком. Лише на початку ХХ ст. були створені державні департаменти соціального забезпечення, соціальних послуг, охорони здоров'я та праці, які відкрилися у всіх штатах. Вони надавали соціальну допомогу вразливим категоріям населення, спостерігали за неблагонадійними сім'ями, захищали права дітей, а у випадку жорстокого поводження з ними, вилучали їх до притулків. На загально федеральному рівні проблема кращого забезпечення прав дитини повинна була вирішитися із утворенням у 1912 році Федерального дитячого бюро. Останнє розробило низку заходів по охороні материнства, пологів, дитинства, батьківства. Їхні програми отримали державне фінансування, що забезпечувало суттєві успіхи.

Квінтесенцією у даному напрямку стало ухвалення спеціальних законодавчих актів, які встановлювали регулювання дитячої праці, забороняли її на шкідливих фарбниках, а також прийняття Закону про соціальне забезпечення 1935 р., яким передбачалося фінансування програми допомоги дітям-утриманцям, малозабезпеченим сім'ям, утворення служби опіки над дітьми, яка уповноважувалася здійснювати нагляд за дотриманням прав дитини. Скасування аналізованих приписів не нівелювало їх глибокий зміст, який отримав нове життя у соціальному законодавстві Америки у 70-роках ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Hendrick Burton J. Permanent owners of New York. *McClure's Magazine*. S.S. McClure. June 1912. 39 (2). P. 121–138.
2. Markel Howard. Case Shined First Light on Abuse of Children. *New York Times*. 2009. December 14. URL: <https://www.nytimes.com/2009/12/15/health/15abus.html?ref=science>.
3. Mr. Bergh Enlarging his sphere of Usefulness. "Inhuman Treatment of a Little Waif." Her treatment – a mystery to be cleared. *New York Times*. April 10, 1874 URL: https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1874/04/10/79069479.pdf?pdf_redirect=true&ip=0.
4. How One Girl's Plight Started the Child-Protection Movement. *American Humane Association*. 2011. URL: <https://web.archive.org/web/20110519134618/http://www.americanhumane.org/about-us/who-we-are/history/mary-ellen-wilson.html>.
5. Robertson Stephen. Crimes against children: Sexual Violence and Legal Culture in New York 1860–1960. 2005. URL: <https://uncpress.org/book/9780807855966/crimes-against-children/>.
6. The NYSPCC story, 1875–1900. New York Society for the Prevention of Cruelty to Childre. URL: https://web.archive.org/web/20091012024402/http://www.nyspcc.org/nyspcc/history/the_story/.
7. Myers John. Child Protection in America: Past, Present, and Future. Oxford University Press, 2006. – 306 p.
8. John E.B. Myers. A Short History of Child Protection in America. Part i the child protection system in the United States. P. 3–14. URL: https://in.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/35363_Chapter1.pdf.
9. Lindenmeyer, Kriste. A Right to Childhood: The U.S. Children's Bureau and Child Welfare, 1912 – 46. University of Illinois Press, 1997. 353 p.
10. Ladd-Taylor Molly. Mother-Work: Women, Child Welfare, and the State, 1890–1930. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1995. 224 p.
11. Keating-Owen Child Labor Act of 1916 (1916). URL : [http://www.ourdocuments.gov/print_friendly.php?flash=true&page=&doc=59&title=Keating-Owen+Child+Labor+Act+of+1916+\(1916\)](http://www.ourdocuments.gov/print_friendly.php?flash=true&page=&doc=59&title=Keating-Owen+Child+Labor+Act+of+1916+(1916)).
12. Hammer v. Dagenhart, 247 U.S. 251 (1918). URL: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=247&invol=251> (accessed: 17.03.2022).